

POLSKO-WSCHODNIOŚLÓWIAŃSKIE STOSUNKI KULTUROWE

Rocznicowa sesja naukowa poświęcona pamięci profesora Ryszarda Łużnego

Profesor Ryszard Łużny (1927–1998) był wybitnym uczonym, sławistą, twórcą kulturowej metody w badaniach literatur wschodniosłowiańskich, znakomitym dydaktykiem, mistrzem i nauczycielem całej plejady współczesnych rusycystów i ukrainistów polskich. 8 marca 2008 roku minęła 10. rocznica jego śmierci.

Z inicjatywy i staraniem uczniów profesora 7 i 8 marca br. odbyła się na Uniwersytecie Jagiellońskim i w Polskiej Akademii Umiejętności sesja naukowa *Polsko-wschodniosłowiańskie stosunki kulturowe*. Organizatorami sesji były: Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej UJ oraz Komisja Wschodnioeuropejska PAU – jednostki, które w swym powstaniu i rozwoju szczególnie dużo zawdzięczają prof. Łużnemu. Podczas uroczystej inauguracji sesji w auli Collegium Novum

UJ rolę gospodarza witającego gości pełnił dyrektor Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej prof. Jerzy Kapuścik. Natomiast celebracji otwarcia dokonali prodziekan Wydziału Filologicznego prof. Elżbieta Górńska oraz sekretarz generalny Polskiej Akademii Umiejętności prof. Jerzy Wyrozumski. Ich wystąpienia przywoływały zasługi prof. Łużnego dla całego środowiska akademickiego, ze szczególnym uwzględnieniem Wydziału Filologicznego UJ oraz Komisji Wschodnioeuropejskiej PAU.

Sesja, nawiązująca tematem do jednego z głównych kierunków badań naukowych profesora, zgromadziła dwudziestu trzech referentów, w głównej mierze uczniów profesora Łużnego, ze wszystkich prawie slawistycznych ośrodków akademickich Polski, we własnej pracy naukowej kontynuujących i rozwijających problematykę badawczą swego mistrza. Obok referentów w sesji brały też udział osoby blisko związane z osobą Ryszarda Łużnego: ludzie nauki, przyjaciele, współpracownicy oraz rodzina – żona, dzieci, wnuki, bracia.

Było to zatem spotkanie zarówno o charakterze ściśle naukowym, jak i wspomnieniowym. Szczególnie żywo zaistniała postać profesora dzięki wystawie biograficznej *Człowiek i uczoney – Ryszard Łużny (1927–1998)*, przygotowanej w oparciu o zbiory rodziny i uczniów profesora przez Archiwum Nauki PAN i PAU (wystawa trwała do 30 kwietnia 2008 r.). Jej autorka, Ewa Dziurzyńska, bardzo starannie dobrała i wyeksponowała fotografie, dokumenty i przedmioty osobiste, teksty i inne pamiątki, które przypomniały profesora zarówno jako uczonego, jak i osobę prywatną.

Wątki osobiste związane z prof. Łużnym zdominowały też pełen wzruszających momentów wieczór wspomnień 7 marca. Natomiast w samą rocznicę śmierci, 8 marca, po mszy św. za spokój duszy śp. Ryszarda Łużnego, uczestnicy sesji wyjechali do Wieliczki, by złożyć wiązanek kwiatów na znajdującym się na tamtejszym cmentarzu grobie profesora.

Osoba prof. Łużnego była też tematem przedpołudniowych obrad 8 marca. Profesor Wiesław Witkowski (UJ), rówieśnik profesora, w swym wystąpieniu wspominał kolegów z lat studiów Ryszarda Łużnego, którzy w węższym lub szerszym zakresie zaistnieli na polu działalności naukowej. Swoje *Rzymskie wakacje z profesorem Łużnym* w bardzo osobistym wystąpieniu wspominał dr Jan Dębski (UJ). Natomiast profesorowi jako

badaczowi poświęcili swe wystąpienia prof. Kazimierz Prus z Uniwersytetu Rzeszowskiego, który mówił o zainteresowaniach prof. Łużnego Fiodorem Tiutczewem, dr Danuta Piwowarska (UJ), która w nawiązaniu do tematyki całej sesji skupiła się na *Ryszarda Łużnego badaniach nad polsko-wschodniosłowiańskimi stosunkami kulturowymi*, oraz prof. Jerzy Kapuścik (UJ), niejako podsumowujący wiele wcześniejszych odniesień do postaci profesora w referacie *Profesor Ryszard Łużny – uczoney, nauczyciel i wychowawca*.

Ta szczególna część sesji odnosiła się do postaci profesora Łużnego bezpośrednio, podobnie jak wystawa czy wieczór wspomnień. Natomiast cała sesja naukowa *Polsko-wschodniosłowiańskie stosunki kulturowe* była oddaniem mu hołdu poprzez nawiązanie do szczególnie preferowanej dziedziny badań naukowych. Skala problematyki podjętej przez referentów w ramach sesji sama przez się wskazuje na pole inspiracyjne wyznaczone przez temat i, można by tak rzec, schedę intelektualną po profesorze.

Część wystąpień poświęcona była konkretnym pisarzom polskim czy rosyjskim, którzy w swej twórczości nawiązywali do innej kultury bądź ich twórczość była inspiracją dla tekstualności odmiennego obszaru kulturowego. Wśród tych wystąpień znalazł się referat prof. Jana Orłowskiego (UMCS) *Dziedzictwo Siemkiewicza w poezji rosyjskiej*. Profesor Adam Bezwiński (UKW, Bydgoszcz) ukazał *Zmagania z Rosją Zygmunta Krasińskiego*, akcentując niezwykle trudną pozycję pisarza w sytuacji prorosyjskich i procarskich zapatrywań jego ojca i własnego opozycjonizmu wobec reżimu rosyjskiego. Postać Maryny Mniszchówny

Otwarcie sesji – przemawia dyrektor Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej prof. Jerzy Kapuścik

W.M. Korzyń

jako inspiracja tematyczna i wyobrażeniowa w twórczości Mariny Cwietajewej została przybliżona przez prof. Halinę Mazurek (UŚ). O autorkach rosyjskich odnoszących się do kwestii polskich mówiła też w referacie *Ślady polskie w rosyjskiej literaturze kobiecej XIX wieku* prof. Wanda Laszczak z Uniwersytetu Opolskiego. Przedstawione tematy wskazują, że polscy badacze w wyższym stopniu koncentrują się na tropieniu śladów polskich w literaturze rosyjskiej niż na odwrotnej relacji, co zapewne wynika ze specjalizacji wschodniosłowiańskiej, a nie polonistycznej badaczy.

Nie tylko jednak twórczość określonych autorów polskich czy rosyjskich ukazywana była jako obszar oddziaływań i inspiracji polsko-wschodniosłowiańskich. Jako pole badań tych relacji, prezentowanych podczas sesji, wybierano też obszary publicystyki, pamiętnikarstwa, epistolografii, dyskursu naukowego z różnych okresów historycznych.

Profesor Witold Kowalczyk (UMCS) skupił się na pamiętnikach i listach Rosjan z okresu wojny z Napoleonem w 1812 roku pod kątem występowania tam wzmianek – jak się okazuje, dosyć częstych – o Polsce i Polakach. Odwrócona perspektywa obserwacyjna przedstawiona została w referacie prof. Anny Woźniak (KUL) *Głosy o Rosji w polskiej emigracyjnej publicystyce literackiej*. Autorka przeanalizowała wypowiedzi Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, Józefa Czapskiego i Aleksandra Wata, głównie z lat 60. XX wieku, które płynęły do Rosji Chruszczowskiej jako głosy z daleka, a przede wszystkim głosy wolne, zawierające żywe i wnikliwe reakcje na zjawiska społeczne, kulturowe i literackie

Rosji radzieckiej owego okresu. Wreszcie prof. Włodzimierz Mokry z UJ podjął temat *Ruś–Ukraina w wykładach Tadeusza Stanisława Grabowskiego „Rosja jako »opiekunka« Słowian”*, przenosząc tym samym uwagę na kwestie ukraińskie w wizji polskiego uczonego i dyplomaty w ścisłym odniesieniu do dominacji rosyjskiej.

Stosunki kulturowe polsko-wschodniosłowiańskie ukazane zostały na sesji także przez pryzmat relacji katolicyzmu i prawosławia w różnych ujęciach badawczych. Jednym z nich było spojrzenie na wypowiedzi i postawę Jana Pawła II wobec Rosji z perspektywy dnia dzisiejszego, ich obecnego rozumienia i kontynuowania przez następcę Jana Pawła II Benedykta XVI. Autor tych refleksji, prof. Grzegorz Przebinda (UJ), skonstatował brak

w chwili obecnej zrozumienia myśli papieskiej w Rosji i poza nią. O *Polakach w Kościele katolickim na terenie Federacji Rosyjskiej* mówiła prof. Hanna Kowalska-Stus (UJ). Istota oceny sytuacji Kościoła katolickiego w Rosji w ujęciu referentki zawiera się w myśli, że polskość stanowi dużą przeszkodę rozwojową dla tego Kościoła. Jeszcze inaczej – poprzez pryzmat poglądów zawartych w pismach metropolity Wniami (Fiedczenkowa) wobec katolicyzmu i losów Polski – ujęła problematykę stosunków kulturowych

(religijnych) dr Urszula Cierniak z Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie.

Temat sesji stał się też inspiracją do bardziej koncepcyjnych ujęć stosunków kulturowych polsko-wschodniosłowiańskich.

Jednym z nich była koncepcja pamięci przedstawiona w referacie prof. Barbary Stawarz (AP, Kraków) *Pamięć i trwanie w ujęciach polskich i rosyjskich romantyków*. Referentka skupiła się na kategorii *pamięci genezyjskiej* Juliusza Słowackiego i na *genie pamięci* Michaiła Lermontowa. Profesor Anna Rażny (UJ) na bazie koncepcji historyzoficznych Feliksa Konecznego rozwinęła myśl *Idea „Trzeciego Rzymu”* i „polonizm”. *Od panslawizmu do euroazjatyzmu*, akcentując zwłaszcza

różnice pomiędzy zachodnim personalizmem a wschodnią „sobornością”. Koncepcję galicyjskości jako kategorii kulturowej, a zwłaszcza kwestię kulturowo-politycznego kontekstu konkurencji o wpływy języków galicyjskich, zaprezentował w swym wystąpieniu *Kultura wobec wielości języków: galicyjska wieża Babel* dr Andrzej Zięba (UJ). Doktor Helena Duć-Fajfer (UJ)

Otwarcie wystawy – przemawia prof. Jerzy Wyrozumski, następnie od lewej: autorka wystawy Ewa Dziurzyńska, współorganizatorka sesji dr Danuta Piwowska wicedyrektor Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej prof. Kazimierz Prus, dyrektor Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej prof. Jerzy Kapuścik

Żona profesora Anna Łużycka (z kwiatami) dziękuje za zorganizowanie wystawy, obok syn Wojciech

W.M. Korzyń

W.M. Korzyń

skupiła się z kolei na kategorii pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego i ukazała je poprzez piśmiennictwo mniejszości wschodniosłowiańskich w Polsce, uwypuklając przede wszystkim strategię tekstualną, uruchamiane w nim w celu utrwalenia tożsamości pogranicznych.

Podczas sesji przedstawiono także tematy paremiologiczne, translatorskie i sprawozdawczo-archiwistyczne. Szczególnie interesujące materiały paremiologiczne z XVI–XVIII wieku, wskazujące na źródła i wpływy interetniczne polsko-ruskie w funkcjonowaniu i rozprzestrzenianiu się wielu przysłów i porzekadeł, zaprezentowała prof. Eliza Małek z Uniwersytetu Łódzkiego. Próbę charakterystyki porównawczej podjęła Wacława Maria Korzyn (UJ) *Wiosna w przysłowia polskich i rosyjskich*. Natomiast dr Bohdan Łazarzyk (UJ) dokonał analizy translologicznej opublikowanego w 2007 roku przekładu *Eugeniusza Oniegina* na język polski (dokonanego przez Andrzeja Lewandowskiego), kon-

centrując się zwłaszcza na kwestiach zachowania adekwatności metrycznej tak zwanej strofy onieginowskiej, dostrzegając jakościową niejednorodność pod tym względem analizowanego translatu. W formie zwięzłego sprawozdania z kwerendy dokonanej w bibliotece-archiwum św. Dymitra Rostowskiego przedstawiła swój temat *Сочинения писателей круга Киево-Могилянської Академії в бібліотеке св. Димитрія Ростовського* prof. Ludmiła Jankowska z Uniwersytetu Gdańskiego.

Dwa dni poświęcone na obrady i uroczystości upamiętniające 10. rocznicę śmierci prof. Ryszarda Łuźnego przyniosły istotny plon naukowy w postaci tekstów referatów, które zostaną opublikowane w tomie pokonferencyjnym. Dodatkowym walorem i wartością sesji był jej wymiar wspomnieniowy, bazujący na personalnym związku wszystkich uczestników spotkania z osobą zmarłego profesora.

Helena Duć-Fajfer

MYŚŁ SŁOWIAŃSKA JANA PAWŁA II

W odczuciu bliskich i przyjaciół człowiek zawsze odchodzi za wcześnie. Tę prawdę naszego ziemskiego bytowania jakże prosto i zarazem głęboko wyraził w jednym ze swoich wierszy ksiądz Jan Twardowski, kiedy wzywał do kochania ludzi, którzy *tak szybko odchodzą*. Profesor Ryszard Łuźny, wybitny uczony i człowiek wielkiego serca, odszedł dziesięć lat temu – 8 marca 1998 roku, odszedł w pełni sił twórczych, a mógłby jeszcze tak wiele dokonać. Na swojej życiowej drodze pozostawił bardzo wiele „dobrych śladów”, dzięki którym wciąż żyje we wdzięcznej pamięci swoich współpracowników, uczniów i przyjaciół.

Swoją niezwykle owocną działalność naukową i kształceniową prof. Łuźny trwale związał z dwiema uczelniami: z Uniwersytetem Jagiellońskim i Katolickim Uniwersytetem Lubelskim. Był docieklwym badaczem i znakomitym znawcą kultury i dziejów narodów Słowiańszczyzny wschodniej. W tej dziedzinie badań szczególnie wiele zawdzięcza prof. Łuźnemu sławistyczne środowisko Lublina.

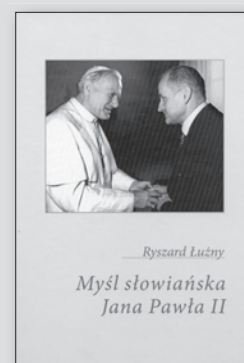
W powojennej polskiej slawistyce Ryszard Łuźny podjął pionierskie badania nad chrześcijańskimi korzeniami kultury Słowian wschodnich. W ówczesnej rzeczywistości politycznej Europy Środkowo-Wschodniej była to problematyka źle widziana i właściwie zepchnięta na margines badawczych zainteresowań literaturoznawców i historyków kultury. Ale w pracach prof. R. Łuźnego, który doskonale odczytywał znaki czasu, zajęła ona bardzo poczesne miejsce. Takie wydarzenia jak wybór na sternika Kościoła Słowianina, ogłoszenie w roku 1985 papieskiej encykliki *Slavorum Apostoli*, przypadające w 1988 roku tysiąclecie chrystianizacji Rusi oraz obchodzone w roku 1996 czterechsetlecie unii brzeskiej – niezmiennie stawały się dla prof. Łuźnego inspiracją do pogłębionych studiów nad chrześcijańskimi tradycjami kultury słowiańskiego Wschodu.

Szczególnie dużo uwagi w swoich dociekaniach naukowych poświęcił R. Łuźny encyklice Jana Pawła II *Slavorum Apostoli*. Artykuły profesora na jej temat i prace dotyczące problemów Słowiańszczyzny w nauczaniu papieża Słowianina układają się w zwartą całość, która wyraźnie określa papieską wizję historii i roli Słowian w Europie oraz stałe podkreślanie przez Jana Pawła II ich twórczego wkładu w rozwój i ubogacenie duchowego dziedzictwa cywilizacji naszego kontynentu.

Opracowaniem i wydaniem tego ściśle określonego tematycznie zbioru prac pragniemy złożyć hołd pamięci profesora Ryszarda Łuźnego w dziesiątą rocznicę Jego przedwczesnej śmierci. W przygotowaniach tego zbioru przyświecała nam też myśl o przypadającej w bieżącym roku trzydziestej rocznicy wyboru polskiego kardynała Karola Wojtyły na Stolicę Piotrową. I nie mogło być inaczej, jeśli powracamy pamięcią – a często przecież to czynimy – do wzruszających słów Jana Pawła II, które odczytane zostały podczas pożegnania Profesora. Papież napisał wtedy, że szczerze cenił „jego wrażliwość na dobro, jego wytrwałość i kompetencje w docieraniu do korzeni naszej słowiańskiej kultury, wielkie znawstwo literatury i dziejów narodów wschodniosłowiańskich”. Trudno oprzeć się wrażeniu, że te słowa Ojca Świętego były swego rodzaju myślą przewodnią prac, które złożyły się na treść tej książki.

Papież Jan Paweł II i prof. Ryszard Łuźny. Sympozjum w Castel Gandolfo, 19–20 sierpnia 1996 r.

Słowo wstępne z książki *Myśl słowiańska Jana Pawła II. Zbiór artykułów*, wydanej przez KUL, pod red. Jana Orłowskiego i Anny Woźniak